

Terwijl het onderzoek binnen het hoger beroepsonderwijs een groei doormaakt, is er nog maar weinig bekend over het beleid en de praktijk op het gebied van onderzoeksintegriteit en ethische dilemma's. Hogescholen moeten nog flinke stappen zetten, willen ze voldoen aan de door henzelf ondertekende Gedragscode wetenschappelijke integriteit.

Onderzoeksintegriteit op hogescholen

Over ethische en andere dilemma's

Jaron Schnitzer, Lenneke Marten, Anke van Gorp, Wilke van Beest,
Eveline Wouters, Gerben ter Riet, Daan Andriessen & Rob van der Sande

Research Integrity UAS

In 2001 werden de eerste lectoren binnen het hoger beroepsonderwijs aangesteld om het onderzoek aan de hogescholen tot ontwikkeling te brengen. Het doel van dit onderzoek is tweeledig: het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs en het ontwikkelen van kennis en producten voor de beroepspraktijk (Vereniging Hogescholen, 2015). Volgens cijfers van het Rathenau Instituut waren er in 2016 circa 650 lectoren en ruim 4.000 onderzoekers werkzaam aan de hogescholen. Daarmee was dat jaar in totaal circa 217 miljoen euro gemoeid (Koens, De Jonge, & Vennekens, 2018). Met de toename van mensen en middelen voor onderzoek groeit de afgelopen jaren ook de aandacht voor de kwaliteit van het onderzoek en voor integriteitsvraagstukken rond het onderzoek. Tegen deze achtergrond richten steeds meer hogescholen werkgroepen in die zich bezighouden met het

bevorderen van onderzoeksintegriteit. Recentelijk hebben de hogescholen zich, door het ondertekenen van de nieuwe Gedragscode wetenschappelijke integriteit, verplicht zorg te dragen voor een werkomgeving 'waarbinnen goede onderzoekspraktijken worden bevorderd en gewaarborgd' (Algra, Bouter, Hol, & Van Kreveld, 2018).

Onderzoeksintegriteit onderzocht

Er is tot nu toe nog weinig bekend over het beleid en de activiteiten die hogescholen ondernemen om onderzoeksintegriteit te bevorderen of over de ethische dilemma's die hun onderzoekers ervaren bij het doen van onderzoek. Vandaar ons onderzoek. De hoofddoelstelling was om te komen tot aanbevelingen voor hogescholen zodat ze hun beleid en de integriteit van het praktijkgerichte onderzoek kunnen optimaliseren.¹

Drie vragen stonden daarin centraal.

1. Welke activiteiten op het gebied van onderzoeksintegriteit ondernemen lectoren naar eigen zeggen en wat hebben zij tot hun beschikking op het gebied van onderzoeksintegriteit?
2. Welk beleid formuleren hogescholen op het gebied van onderzoeksintegriteit?
3. Welke informatie over beleid en activiteiten op het gebied van onderzoeksintegriteit vermelden hogescholen op hun openbare websites en in hun jaarverslagen?

In de studie richtten we ons op het onderzoek dat wordt uit-

**Dankzij deze toename
groeit ook de aandacht
voor de kwaliteit
van het onderzoek**

gevoerd binnen de lectoraten van de hogeschool. Onderzoek dat wordt uitgevoerd door studenten (leeronderzoek) en niet in opdracht van het lectoraat, viel buiten de scope van het onderzoek. Verder richtten we ons in de studie op vijf facetten van 'onderzoeksintegriteit' die naar onze mening en na consultatie van beleidsmedewerkers het relevantst zijn voor de doelstelling van de studie: 'goed beheer van onderzoeksgegevens', 'bescherming van onderzoeksdeelnemers', 'recht doen aan anderen', 'onafhankelijkheid' en 'voorkomen van fraude en plagiaat'.

Online survey

Om de eerste deelvraag te beantwoorden is in het voorjaar van 2018 een online survey onder lectoren verspreid. Daarin werd op uiteenlopende manieren gevraagd naar de aanwezigheid op de eigen hogeschool van beleidsmaatregelen en activiteiten gericht op deze vijf facetten, aangevuld met een vraag naar 'overige activiteiten om onderzoeksintegriteit te bevorderen'. De survey bevatte in totaal negen vragen (zie Figuur 1) met telkens de antwoordmogelijkheden 'nee', 'ja' en 'weet ik niet'. Lectors konden in een open tekstvak

aanvullend aangeven waaruit eventuele activiteiten of maatregelen bestaan.

Voor de survey konden we beschikken over de e-mailadressen van lectoren die stafmedewerkers van een aantal hogescholen ons aanreikten. Deze lijst hebben we aangevuld met e-mailadressen die we verkregen via de website podiumpraktijkgerichtonderzoek.nl van het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek. In totaal hebben we op deze wijze 573 e-mailadressen van lectoren (circa 88 procent van het totale aantal lectoren²) verzameld en gebruikt voor een uitnodiging tot deelname aan de online survey.

Ten behoeve van de tweede deelvraag hebben we beleidsmedewerkers voor onderzoek van alle hogescholen in november 2017 per e-mail benaderd met een vragenlijst. Daarin vroegen wij hun aan te geven a) welke documenten van hun organisatie betrekking hebben op de door ons aangeven facetten en b) waar deze documenten eventueel online te raadplegen zouden zijn. Ook vroegen wij hun deze documenten indien mogelijk naar ons op te sturen. Het verzamelen van de data vond plaats in de periode december 2017 tot half maart 2018.

Ten slotte hebben wij voor beantwoording van de derde deelvraag de openbare websites van alle hogescholen bezocht om via de searchbrowser op de websites alle openbaar toegankelijke informatie te verzamelen over beleid en activiteiten op het gebied van integriteit van onderzoek. In de periode van september tot en met 17 november 2017 hebben we gezocht met zoektermen die zich specifiek richten op de vijf hierboven genoemde facetten. Ook hebben we (digitale) jaarverslagen van alle hogescholen opgevraagd bij de Vereniging Hogescholen. Die jaarverslagen hebben we vervolgens doorzocht met dezelfde zoektermen als de websites. Met het Hogescholen Onderzoeksnetwerk van de Vereniging Hogescholen is afgesproken de data anoniem te verwerken. Data zijn derhalve niet te herleiden zijn naar een specifieke hogeschool.

Heeft u, of uw hogeschool, faculteit/kenniscentrum of lectoraat de afgelopen 5 jaar activiteiten of voorzieningen ontwikkeld...

1. om onderzoeksgegevens veilig te bewaren, lokaal en/of in de cloud?
2. om onderzoeksgegevens veilig uit te kunnen wisselen via datadragers (usb, portable schijven, cd's en dvd's) en/of via de cloud?
3. om de persoonlijke levenssfeer van personen die bij het onderzoek zijn betrokken, te beschermen, bijvoorbeeld door *informed consent*-procedures, gestandaardiseerde informatiebrieven of anderszins?
4. om onderzoekers voor te lichten over of te scholen in juridische en ethische aspecten van praktijkonderzoek?
5. waarmee onderzoekers advies kunnen krijgen over juridische en/of ethische aspecten van hun onderzoeksvoorstellen?
6. ten behoeve van ethische toetsing van onderzoeksvoorstellen, al dan niet door externe (medisch-)ethische toetsingscommissies?
7. om vast te leggen wie eigenaar is van publicaties, databestanden, diensten of andere producten die voortkomen uit onderzoek?
8. om de onafhankelijkheid van onderzoekers te helpen waarborgen, bijvoorbeeld in contracten met opdrachtgevers of anderszins?
9. om fraude of plagiaat te voorkomen, te signaleren of te sanctioneren?

**In totaal hebben
we op deze wijze
573 e-mailadressen
van lectoren verzameld**

Figuur 1 Vragen in de survey

Regelmatig merken lectoren op dat het terrein van het veilig databeheer nog in ontwikkeling is

De resultaten

Van de 573 per e-mail benaderde lectoren hebben 118 lectoren (20 procent) de online survey geretourneerd. Deze lectoren zijn verbonden aan 27 hogescholen (75 procent) (zie Tabel 1). Van de 36 hogescholen hebben stafmedewerkers van achttien hogescholen (50 procent) de vragenlijst over beleidsdocumenten ingevuld geretourneerd en/of documenten opgestuurd. Van deze achttien hebben elf hogescholen zowel de vragenlijst als een of meer documenten geretourneerd; vijf hogescholen stuurden alleen documenten en twee hogescholen alleen de ingevulde vragenlijst. Van alle hogescholen hebben wij de websites doorzocht, evenals de jaarverslagen over 2016.

Respons: aantal hogescholen waarvan informatie is verkregen (aantal lectoren) per deelonderzoek, naar grootte van de hogeschool³

	Klein N=8	Middel N=14	Groot N=14
Survey	4 (4)	10 (26)	13 (88)
Inventarisatie beleidsdocumenten	2	6	10
Websearch en jaarverslagen	8	14	14

Tabel 1 Respons op online survey

Over het goed beheer van onderzoeksgegevens hebben we van in totaal 28 hogescholen informatie verkregen (Tabel 2). Deze laat zien dat deze hogescholen allemaal beschikken over een of meer voorzieningen voor de systematische opslag, uitwisseling en archivering van onderzoeksgegevens, uiteenlopend van cloudservices (SharePoint, OneDrive, Surfdrive, Figshare) tot beveiligde schijven of servers. In een aantal gevallen maakte men melding van het gebruik van de service voor opslag van data van de naburige universiteit.

GOED BEHEER VAN ONDERZOEKSGEGEENS

	Aantal hoge- scholen	Type beleid, activiteiten
Survey	24	23 vermeldingen van cloudopslag (SharePoint, OneDrive, Surfdrive, Figshare) 21 vermeldingen van het delen van onderzoeksgegevens via cloudservices, beveiligde usb's, beveiligde servers
Beleidsdocu- menten	7	3 beleidsstukken over beveiliging van onderzoeksgegevens, 21 documenten over hulpmiddelen zoals een format voor een datamanagementplan en een flyer hierover, een website met antwoorden op veelgestelde vragen, een verwijzing naar een functionaris gegevensbescherming en verwijzingen naar materiaal van Surf over datamanagement. Meldingenregister
Websites	10	11 vermeldingen van ondersteuning, 10 vermeldingen van archivering van onderzoeksgegevens, 6 vermeldingen van een databeveiligingssysteem, 4 vermeldingen bescherming persoonsgegevens en 2 vermeldingen van datalekken
Jaarverslagen	12	2 vermeldingen van ondersteuning, 2 vermeldingen van archivering van onderzoeksgegevens, 5 vermeldingen van een databeveiligingssysteem, 4 vermeldingen van bescherming persoonsgegevens en 9 vermeldingen van datalekken
Totaal	28	

Tabel 2 Goed beheer van onderzoeksgegevens

In een aantal hogescholen vindt ondersteuning bij het beheer van onderzoeksgegevens plaats vanuit de bibliotheek, al dan niet met hulpmiddelen, zoals een format voor een datamanagementplan of een website waarop is aangegeven hoe data te verwerken. Een enkele hogeschool vermeldt dat het beheer wordt begeleid door een speciaal daarvoor aangestelde functionaris (een *data steward* of *privacy officer*). Ook melden respondenten de aanwezigheid van een meldingenregister waarin zij projecten die werken met persoonsgegevens moeten opnemen. Regelmatig merken lectoren op dat een en ander op het terrein van het veilig databeheer nog in ontwikkeling is.

Bij 26 hogescholen, merendeels dezelfde als de hierboven vermelde, vinden we informatie over beleid en activiteiten ter bescherming van onderzoeksdeelnemers (Tabel 3). Bij zes hogescholen betreft deze de aanwezigheid van een 'eigen' ethische commissie, die beoordeelt of het onderzoek van de faculteit of de hogeschool voldoet aan juridische en ethische standaarden of daarover adviseert.

De helft van de lectoren gaf aan gebruik te maken van de regionale medisch-ethische toetsingscommissie bij vragen over eventuele verplichtingen inzake de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek (WMO-plichtigheid). Ook hebben lectoren en onderzoekers op een aantal hogescholen de eigen afdeling juridische zaken geconsulteerd.

BESCHERMING VAN ONDERZOEKSDEELNEMERS		
	Aantal hogescholen	Type beleid, activiteiten
Survey	23	<i>Informed consent</i> -procedures, afspraken en protocollen ten behoeve van het anonimiseren/pseudonimiseren van data bij 21 hogescholen, advisering door eigen ethische commissie in 6 hogescholen
Beleidsdocumenten	11	34 documenten die vooral betrekking hebben op 'tools', zoals een richtlijn bescherming persoonsgegevens, een reglement ethische commissie, een model-patiënteninformatieformulier, een formulier voor de aanvraag van medisch-ethische screening van onderzoek, een model-informatiebrief niet-WMO-plichtig onderzoek en een flyer over de medisch-ethische screeningscommissie
Websites	9	Wet- en regelgeving (Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek, Wet bescherming persoonsgegevens, Algemene verordening gegevensbescherming, wet op dierproeven), informatie en advies, privacy proefpersonen
Jaarverslagen	14	Privacy, wet- en regelgeving (Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek, Wet bescherming persoonsgegevens, Algemene verordening gegevensbescherming, wet op dierproeven), informatie en advies
Totaal	26	

Tabel 3 Bescherming van onderzoeksdeelnemers

Verder vinden we bij de meerderheid van de hogescholen de vermelding van hulpmiddelen, zoals richtlijnen, *informed consent*-procedures en voorlichtingsmaterialen voor het omgaan met privacygevoelige gegevens. Hulpmiddelen die verder voorkomen zijn: een beslisboom voor de beslissing of een onderzoek al dan niet onder de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek valt, een richtlijn 'bescherming persoonsgegevens', een model-'patiënteninformatieformulier', een formulier voor de aanvraag van medisch-ethische toetsing van onderzoek, een model-informatiebrief 'niet WMO-plichtig onderzoek' en een flyer over de medisch-ethi-

Bij negentien hogescholen bestaan er afspraken over het eigenaarschap van publicaties

sche screeningscommissie. Zes hogescholen hebben een ethische adviescommissie.

Websites en jaarverslagen maken vooral melding van de vigerende wet- en regelgeving met betrekking tot privacy (in het bijzonder de Algemene verordening gegevensbescherming) en de wijze waarop de eigen instelling daarin voorziet.

Bij negentien hogescholen bestaan er volgens lectoren regelingen voor of afspraken over het eigenaarschap van publicaties, databestanden, diensten of andere producten van onderzoek (*Recht doen aan anderen*, Tabel 4). Contracten hierover lopen doorgaans via de juridische afdeling.

RECHT DOEN AAN ANDEREN		
	Aantal hogescholen	Type beleid, activiteiten
Survey	19	Regelingen voor (beleidsafspraken) of afspraken over eigenaarschap van publicaties, databestanden, diensten of andere producten van onderzoek. Samenwerkingsovereenkomsten Contracten via juridische afdeling
Beleidsdocumenten	8	3 beleidsdocumenten en 17 documenten met 'hulpmiddelen' zoals een website over plagiaatpreventie of over <i>open access</i> , algemene voorwaarden met afspraken over intellectueel eigendom, een reglement intellectueel eigendom, een checklist IT-contracten en een verwijzing naar cao-artikel E-7 over intellectueel eigendom
Websites	2	3 sites over auteursrecht en 5 sites over eigendom onderzoeksgegevens en rapporten
Jaarverslagen	1	1 vermelding van ondersteuning op het gebied van auteursrecht
Totaal	22	

Tabel 4 Recht doen aan anderen

Over dit facet hebben acht hogescholen stukken opgestuurd, waarvan het merendeel hulpmiddelen betrof, zoals de vermelding van een website over *open access*, algemene voorwaarden met afspraken over intellectueel eigendom, een reglement 'Intellectueel Eigendom', een checklist voor IT-contracten en een verwijzing naar cao-artikel E-7 over intellectueel eigendom.

Het waarborgen van de onafhankelijkheid van onderzoekers (Tabel 5) vinden we terug in een gering aantal beleidsdocumenten, in twee gevallen als onderdeel van de Integriteitscode voor medewerkers en in één geval als een aparte Gedragscode nevenwerkzaamheden. Op dit terrein vinden we een aantal malen richtlijnen die specifiek ingaan op belangenverstrengeling en/of het aanvaarden van *incentives* of relatiegeschenken. Lectoren zelf besteden aandacht aan hun onafhankelijkheid en vermelden gebruik te maken van projectcontracten of samenwerkingsovereenkomsten waarin afspraken over de onafhankelijkheid zijn geformuleerd. Hierbij maken zij in veel gevallen gebruik van gedragscodes of integriteitscodes. Een enkele lector meldt hier zelf alert op te zijn en collega-onderzoekers hierin te coachen.

ONAFHANKELIJKHEID		
	Aantal hogescholen	Type beleid, activiteiten
Survey	15	6 hogescholen hebben beleid en op 11 hogescholen zijn 'tools' aanwezig in de vorm van projectcontracten en samenwerkingsovereenkomsten. Ook worden 2 keer voorlichtingsbijeenkomsten genoemd. Op 3 hogescholen zijn functionarissen voor ondersteuning
Beleidsdocumenten	6	3 hogescholen hebben beleid en 3 hebben richtlijnen, 1 hogeschool heeft een formulier voor het melden van nevenwerkzaamheden
Websites	2	Site met informatie over hoe om te gaan met belangenverstrengeling en site over nevenwerkzaamheden
Jaarverslagen	-	
Totaal	17	

Tabel 5 Onafhankelijkheid

Lectoren van drie hogescholen zeggen dat er ondersteuning is voor vragen over onafhankelijkheid. Hierbij noemen zij de aanwezigheid van een integriteitscommissie, functionarissen en een afdeling voor onderzoeksondersteuning. Verder vinden we bij zes hogescholen beleidsstukken en op twee websites informatie over hoe om te gaan met uiteenlopende belangen van onderzoekers en praktijkveld en over nevenwerkzaamheden.

VOORKOMEN VAN FRAUDE EN PLAGIAAT		
	Aantal hogescholen	Type beleid, activiteiten
Survey	13	8 hogescholen zetten software in om plagiaat te ontdekken, vooral bij onderzoek met studenten. Vaak zijn ook richtlijnen aanwezig en geeft men scholing. 1 hogeschool noemt in dit kader de aanwezigheid van een integriteitscommissie
Beleidsdocumenten	4	4 documenten: een algemeen document over plagiaatpreventie, een flyer van SURF over plagiaatpreventie, een verwijzing naar de mogelijkheden van disciplinaire maatregelen in de cao (artikel P-4) en een klokkenluidersregeling
Websites	11	Op 4 hogescholen zijn sites te vinden met informatie over (zelf) plagiaat. 3 sites met verwijzing naar de klokkenluidersregeling en 3 sites met verwijzing naar mediatheek en informatie over correct citeren en copyright
Jaarverslagen	5	6 jaarverslagen met informatie over het melden van plagiaat, 4 hogescholen met informatie over klokkenluidersregeling en 2 met informatie over de ondersteunende rol van de mediatheek in het juiste gebruik van referenties en dergelijke
Totaal	20	

Tabel 6 Voorkomen van fraude en plagiaat

Het voorkomen van fraude en plagiaat onder onderzoekers (Tabel 6) is niet of nauwelijks onderwerp van beleid. Opvallend is dat de meeste hogescholen aangeven hieraan wel aandacht te besteden bij afstudeeronderzoek van studenten, maar voor eigen onderzoekers niets systematisch te hebben ingericht. Een enkele maal verwijst men naar een algemene klokkenluidersregeling en de ondersteunende rol van de mediatheek bij het correct refereren of citeren.

Een enkele lector meldt hier zelf alert op te zijn en collega-onderzoekers hierin te coachen

De online survey geeft ten slotte ook informatie over scholingsactiviteiten (Tabel 7). Van de lectoren van de 27 responderende hogescholen geven die van 22 hogescholen aan dat op de masteropleidingen, in de eigen kenniskring of in het lectorenoverleg dergelijke activiteiten plaatsvinden, vaak in de vorm van een bespreking van de gedragscode.

SCHOLING EN TRAINING		
	Aantal hogescholen	Type beleid, activiteiten
Survey	22	Op 22 hogescholen vinden besprekingen over verantwoord onderzoek plaats in lectoraat of onderzoeksgroep, workshops, kwaliteitshandboek en bijeenkomsten
Beleidsdocumenten		
Websites	2	2 vermeldingen van scholingsactiviteiten
Jaarverslagen	5	5 hogescholen vermelden cursussen, workshops of themabijeenkomsten
Totaal	22	

Tabel 7 Scholing en training

Bij vier hogescholen meldt men bij promovendi gebruik te maken van de (verplichte) scholing in *research integrity* bij de onderzoeksschool van de universiteit.

Een aantal kanttekeningen

Voor de grotere hogescholen maken een begin met het bevorderen en bewaken van de onderzoeksintegriteit. De (beleids)activiteiten op deze hogescholen lijken zich vooral te richten op juridische aspecten. Activiteiten gericht op scholing en het voorkomen van bedenkelijke onderzoekspraktijken (zoals fraude) worden minder vaak en vooral op kleine schaal (bijvoorbeeld in de eigen kenniskring) uitgevoerd.

Bij de gegevens die we hebben verzameld, dient een aantal kanttekeningen te worden geplaatst. In de eerste plaats is de respons op de survey en de inventarisatie van beleidsdocumenten duidelijk hoger bij de grotere hogescholen. Dit betekent dat we over drie hogescholen geen enkele informatie bezitten en dat we alleen inzake de veertien grote hogescholen beschikken over informatie over beleid en activiteiten op alle zes door ons gevraagde facetten. De informatie uit de overige negentien hogescholen is veel fragmentarischer samengesteld uit een of meerdere databronnen. Daarnaast hebben we aan lectoren gevraagd of zij bekend zijn met beleid en activiteiten op deze aspecten. Uit de antwoorden daarop kunnen we niet zonder meer concluderen of het bedoelde beleid of de activiteiten ook daadwerkelijk aanwezig zijn. Dat blijkt ook uit het gegeven dat onder lec-

toren van dezelfde hogeschool de bekendheid met de door ons gevraagde facetten regelmatig sterk uiteenliep. In bijna alle gevallen was slechts een deel van de lectoren van één en dezelfde hogeschool bekend met het desgevraagde beleid of de desgevraagde activiteiten. Verder is na beantwoording van de vraag niet meteen duidelijk welk beleid of welke activiteiten men precies bedoelt. Dat konden respondenten in vrije tekstvelden aangeven, maar dit is in veel gevallen niet gedaan.

Een derde kanttekening kunnen we plaatsen bij de *search* in de websites en de jaarverslagen. In de *websearch* hebben we, vanwege het dikwijls ontbreken van de mogelijkheid om met operatoren te werken, gebruikgemaakt van een beperkt aantal zoekwoorden. We hebben ervoor gekozen bij de *websearch* en de *search* in de jaarverslagen dezelfde zoektermen te gebruiken. Mogelijk hebben we door het gebruik van een beperkt aantal zoektermen een aantal relevante passages gemist. Ook hebben we in de analyse van de beleidsdocumenten niet exact dezelfde zoektermen gebruikt als in de overige onderdelen van deze studie.

Desondanks laten de gegevens zien dat de aandacht voor onderzoeksintegriteit van de eigen onderzoekers, hoewel deze aan de grote hogescholen voorzichtig van de grond komt, begin 2018 nog altijd in de kinderschoenen stond. Opvallend is daarbij dat als een hogeschool activiteiten ontplooit, de aandacht vooral uitgaat naar zaken die te maken hebben met wet- en regelgeving, zoals veilig databeheer, klachtenregeling, en de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek. Concrete tools en zaken rond het beschermen van onderzoeksdeelnemers, het bewaken van de onafhankelijkheid van onderzoekers en de scholing van de eigen onderzoekers worden doorgaans opgepakt en ontwikkeld door lectoren en onderzoekers of onderzoeksgroepen zelf. De laatsten maken daarbij veelal gebruik van hun relatie met de universiteit in verband met de aanwezigheid van de medisch-ethische toetsingscommissie en ethiekcursussen voor promovendi. Zes (grotere) hogescholen hadden ten tijde van het onderzoek een eigen ethische adviescommissie; twee zijn doende een dergelijke commissie in te richten.

In de eerste plaats is
de respons op de survey
duidelijk hoger bij
de grotere hogescholen

In het najaar van 2018 hebben de hogescholen met de ondertekening van de Gedragscode wetenschappelijke integriteit afgesproken te zorgen voor een werkomgeving die onderzoeksintegriteit bevordert en waarborgt, en waarin onderzoekers zich verantwoordelijk en aanspreekbaar voelen, dilemma's kunnen delen en gemaakte fouten kunnen bespreken zonder bang te hoeven zijn voor de consequenties (*blame-free reporting*). Om dit te realiseren hebben de hogescholen zichzelf 21 zogeheten zorgtaken opgelegd op de terreinen 'training en supervisie van onderzoekers', 'het creëren van een onderzoekscultuur', 'veilig databeheer', openbaarmaking en verspreiding van onderzoeksgegevens' en 'ethische normstelling'.

Als we de verzamelde informatie afzetten tegen deze verplichtingen, wordt duidelijk dat er nog veel moet gebeuren. Er is nu nog geen enkele hogeschool die zijn onderzoekers systematisch schoolt in onderzoeksintegriteit of zijn onderzoekers de mogelijkheid biedt te bespreken hoe om te gaan met ethische dilemma's. Voor zover onderzoeksintegriteit en 'bedenklijk onderzoeksgedrag' onderwerpen van gesprek zijn, is dat een tamelijk lokale activiteit, op initiatief van individuele lectoren of onderzoeksgroepen. Stelselmatige onafhankelijke ethische advisering komt met de recente instelling van een aantal adviescommissies nog maar net van de grond. Ook worden aan de hogescholen weinig of geen stelselmatige activiteiten ontplooid om een onderzoekscultuur te bevorderen, opnieuw met uitzondering van incidentele activiteiten van enkele onderzoeksgroepen of lectoraten.

Om aan de zorgplichten te kunnen voldoen heeft de Vereniging Hogescholen recent eerste stappen ondernomen door het formeren van werkgroepen die voorstellen zullen doen

voor de te ondernemen activiteiten. De Vereniging Hogescholen heeft ervoor gekozen te beginnen met een aantal juridisch overzichtelijk zorgplichten, zoals de benoeming en facilitering van goed bereikbare vertrouwenspersonen voor wetenschappelijke integriteit en een functionaris of een commissie voor de behandeling van klachten.

Het creëren van een veilige onderzoekscultuur waarin onderzoekers hun handelen en de ethische dilemma's die zij tegenkomen open met elkaar kunnen bespreken, en waarbij zij onafhankelijk advies kunnen inwinnen, is een zaak van de lange adem. Maar dat ook daarmee een vlotte start gemaakt moet worden, is even belangrijk als noodzakelijk.

Jaron Schnitzer, Lenneke Marten, Anke van Gorp, Wilke van Beest, Eveline Wouters, Gerben ter Riet, Daan Andriessen & Rob van der Sande

zijn betrokken bij het onderzoeksproject Research Integrity Universities of Applied Sciences

rob.vandersande@han.nl

Noot

- 1 Een uitgebreid verslag van de studie is te vinden op www.researchintegrity-uas.nl.
- 2 Volgens de laatste opgave uit 2016 waren er in dat jaar circa 650 lectoren (Jonge, J. de, 2016. *Feiten en cijfers praktijkgericht onderzoek*. Rathenau Instituut, Den Haag). Recentere cijfers ontbreken.
- 3 Een kleine hogeschool heeft tot 1000 studenten, een middelgrote hogeschool tussen de 1000 en 10.000, en een grote hogeschool heeft 10.000 studenten of meer. De verdeling naar grootte is de laatste jaren redelijk stabiel, zowel in het aantal instellingen als in de omvang van de instellingen (DUO, '1 cijfer hoger onderwijs', peildatum 1 oktober 2017).